

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Heleny Chalupové

“Revenanti v českém raně novověkém prostoru se zřetelem k evropskému kontextu”

předkládané v roce 2023 v Ústavu českých dějin

I. Stručná charakteristika práce

Disertace představuje ucelený pohled na problematiku revenantů v prostředí českých zemí raného novověku. Práce obsahuje reprezentativní vzorek příběhů o revenantech z daného období, na kterém jsou studována sociokulturní subtémata. Velká část příběhů a případů má vypovídající hodnotu pro studium dějin emocí a pro poznání dobových společensko-kulturních postojů. Sledované jevy jsou komparovány se situací v některých zemích evropského kontinentu.

II. Stručné celkové zhodnocení práce

Práce je pozoruhodným a zdařilým pokusem o zasazení zvolené problematiky do širších kulturněhistorických souvislostí. Je vystavěna na vynikajících znalostech pramenů i sekundární literatury k tématu, autorka dokáže přesvědčivě spojovat jednotlivé jevy, zasazovat je do širšího dobového rámce. Zároveň je autorka vynikající vypravěčkou, práce je napsána pěkným, čtivým jazykem, který hyzdí jen některé překlepy a opakované grafické nedostatky zřejmě související se závěrečným formátovým souborem.

III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Výklad autorky je přehledný a velmi dobře srozumitelný. Práce je přehledně členěna, směřuje k vytyčenému cíli a daří se jí tento cíl naplňovat. Snad pouze vstupní kapitola věnovaná posledním věcem člověka se zaměřuje spíše na pohřební rituály a podobu pohřebišť a podstata dobového pojetí smrti a dalších posledních věcí člověka zde zůstává poněkud na okraji pozornosti. Právě hlubší analýza dobového vnímání smrti, soudu, nebe a pekla tak, jak ji můžeme vysledovat z dobových kázání, modlitebních knih, knih příprav ke šťastné smrti a z katechismů, by autorce pomohla k ještě lepšímu pochopení a ještě přesvědčivější argumentaci v otázkách předkládaných událostí a jevů. Autorka zná pojem šťastná smrt, pracuje s ním, ale i v tomto případě chybí hlubší analýza pojmu spjatého s úctou ke sv. Josefu, sv. Barboře a některým dalším světcům. Výklad o hřbitovech a kostnicích považuji za neucelený a místy nesprávně opřený o sekundární literaturu, například tvrzení, že od roku 1785 se hřbitovy začaly projektovat mimo obytnou zástavbu (s. 26), jistě platí pro venkov, ale nikoliv pro města, kde k přesunům hřbitovů za hradby dochází obvykle již v 16. století. Tvrzení, že figurální náhrobky nezobrazují individuální tvář zesnulého, ale standardizovaný portrét zemřelé osoby (s. 24), je třeba upřesnit nebo revidovat, například v Čechách poměrně běžné figurální náhrobky z druhé poloviny 16. a začátku 17. století naopak zachycují konkrétní a jedinečné rysy tváře i řadu pozoruhodných a jedinečných detailů v oblékání apod. U kapitoly 8 chybí asi nejznámější česká (sudetská) lokalita spjatá s revenanty na mši, Svatý Tomáš nedaleko Přední Výtoně na Českokrumlovsku.

Z hlediska formální úrovně práce odpovídá požadovaným nárokům. Překlepy nejsou příliš hojné. Zřejmě při přeformátování textu se na řadě míst, obvykle za číselnými odkazy, zaměnily majuskule a minuskule, v několika případech tak souvětí nejsou přehledná, případně není jasné, zda souvětí pokračuje či nikoliv. Bibliografické odkazy jsou v pořádku, nicméně uvádí-li autorka v textu některou

z biblických postav, je třeba odkázat na danou knihu, kapitolu a verš (verše) Bible (s. 39). Pokud se týká seznamu použitých starých tisků, u jazykově českých tisků doporučuji odkazovat na příslušné knihopisné číslo, u latinských tisků pak sjednotit psaní velkých písmen.

Autorka s velkým přehledem pracuje s prameny i se sekundární literaturou, její orientace zejména v zahraniční sekundární literatuře k problému je mimořádná. Do problematiky dokáže úspěšně zařadit i vlastní poznatky zcest (Mazirbe v Lotyšsku, Pístov u Mar. Lázní), které jí někdy dávají další impulzy k bádání. S prameny pracuje metodicky správně, její analýzy jsou odůvodněné a dobře vystavěné i provedené. Její interpretace jsou adekvátní výsledkům výzkumu, alespoň pokud se pohybuje v období raného novověku. Snad jen raně novověká exempla nejsou v práci dostatečně využita, přitom rozhodně představují v tomto ohledu významný pramen (ostatně autorka dobře zná práci Tomáše Havelky, který se tomuto tématu věnoval). Práci by jistě prospěla zejména větší znalost ve střední Evropě rozšířeného katechismu hornobavorského faráře Martina Pruggera *Kniha naučení a příkladů*, který je exemply bohatě ilustrován (včetně exempel o revenantech).

Práce přináší velké množství nových poznatků, autorčino srovnání situace v některých evropských zemích s poměry v Čechách je mimořádně přínosné a otevírá možnosti pro další bádání v problematice. Autorka je poměrně hodně ovlivněna úhlem pohledu některých zahraničních badatelů, ale zároveň si udržuje vlastní, v některých ohledech specifický styl výkladu. Snad na základě přístupu některých západoevropských kolegů hodnotí některé jevy až příliš racionalisticko-osvícensky. Píše-li například na s. 64 o obavách z vykradačů hrobů, že „oproti děsu ze zdánlivé smrti však tahle obava byla zcela reálná“, je třeba upozornit, že fenomén tzv. zdánlivé smrti byl a stále zůstává nesporný, reálný a mnoha případy doložitelný. Ale určité opatrnosti je třeba i v případě hodnocení tzv. poltergeistů: už z 60. let 20. století máme doloženy výzkumy psychologů a psychiatrů, kteří poukazují na možnosti lidské psychiky (samozřejmě živých lidí) pohybovat bez jakéhokoliv dotyku i s velkými předměty, dokonce silou mysli rozbít tabulku skla. Jev tedy nemusí souviset jen s dobovým strachem či s představami raně novověkého člověka v rámci tzv. zakouzleného světa, mohl i tehdy stejně jako dnes představovat smyslově vnímatelnou realitu. A pokud se týká samotných revenantů, fenomén se zdaleka neodebral na konci 18. nebo v první polovině 19. století jen na listy hororové literatury (s. 56). Značná část moderních lidí sice odmítá víru v nadpřirozené jevy, ale vzápětí přiznávají neobjasnitelné kroky ve svých starých domech, vypráví o podivných klepáních na okno nebo samovolně rozsvícených žárovkách v době krátce po smrti blízkého člověka apod. Z hlediska celkového vyznění práce tohle ovšem není zásadní, klíčové jsou autorčiny analýzy raně novověkých jevů, postojů tehdejších lidí k nim – a ty jsou jednoznačně přesvědčivé.

IV. Dotazy k obhajobě

Jaký je podíl příběhů o revenantech s pozitivní konotací (rady živým, úkoly vedoucí ke spáse) v celkovém počtu zachycených příběhů? Proměňuje se nějak tento podíl v průběhu 16., 17. a 18. století?

V. Závěr

Předběžně klasifikuji předloženou disertační práci hodnocením prospěla. Zároveň doufám, že práce bude (snad po drobných doplněních a upřesněních, které doporučuji) otištěna.